

*Горішню К. І. аспірант, Інститут соціальної і політичної психології НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-4854-8126>*

ПРОФЕСІЙНА РЕАДАПТАЦІЯ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: СЦЕНАРНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО

Статтю присвячено особливостям професійної реабілітації демобілізованих учасників АТО/ООС з акцентом на сценарному прогнозуванні майбутнього. Виділено групи необхідності в реабілітації (завершена, процесуальна, дезадаптивна) та досліджені сценарії уявного майбутнього: «афгансько-чорнобильський», «уникнення реабілітації», «страх перед зміною влади», «активне незадоволення владою».

Ключові слова: професійна реабілітація учасника АТО/ООС; дезадаптація; соціально-психологічна реабілітація, фокус-групи, професійний досвід; сценарне прогнозування майбутнього, час життя.

Вступ. Починаючи з 2014 року, тисячі українських військовослужбовців взяли участь у бойових подіях, пройшли крізь горнило війни, демобілізувалися та розпочали свій шлях реабілітації до мирного життя. Зважаючи на те, що війна має травматичний характер для психологічного та фізичного здоров'я людини, у демобілізованих військових зміна військового фаху на цивільний має певні особливості. У зв'язку з цим повернення учасників АТО/ООС до мирної професії має відбуватися з урахуванням їх військового досвіду, актуального психологічного та фізичного стану здоров'я.

Повернення до мирної професії учасників бойових дій є актуальним запитом для кожного окремого військовослужбовця та суспільства загалом, оскільки сприяє продуктивному включенню особистості в міжособистісну взаємодію в межах цивільного соціуму, надає відчуття фінансової безпеки для себе та своєї сім'ї, а також створює передумови зменшення проявів алкоголізму та інших відхилень поведінки.

Метою статті є дослідження сценарного прогнозування професійного майбутнього у безробітних демобілізованих учасників АТО/ООС.

Теоретичне підґрунтя. Повернення до мирного життя після завершення військової служби у АТО/ООС – це «перехід» від війни до миру кожного окремого ветерана, це час трансформацій, який зачіпає особистісні та соціальні аспекти життя демобілізованого військового.

Фізичні та психологічні травми, отримані військовослужбовцем під час участі у бойових

подіях, призводять до змін у світосприйманні, до зміни усталених цінностей та орієнтацій. Психологічне та фізичне відновлення, повернення до мирної праці та соціальна захищеність – такими є виклики майже для кожного ветерана, який повертається до мирного суспільства після війни [4; 9; 10].

Оскільки війна має руйнівний характер для фізичного та психологічного здоров'я людини, зміна професії може відбуватися вимушено, в результаті інвалідизації, коли демобілізований військовий змушений шукати собі нове робоче місце з урахуванням актуального стану здоров'я. Створення та реалізація реабілітаційних програм для ветеранів має відбуватися з урахуванням можливих погіршень ментального здоров'я та з орієнтацією на потреби і побажання ветеранів [6].

«Перехід» від війни до миру запускає механізми трансформації ідентифікаційних процесів у особистості, а вирішальне значення для подальшої професійної та соціальної реінтеграції може мати професійна самоідентифікація демобілізованого військовослужбовця [7]. Таким чином, повернення до цивільної професії стає дієвим шляхом до суспільної реінтеграції. Але не всі демобілізовані військовослужбовці демонструють зміни ідентичності. Збереження військової ідентичності після демобілізації віддзеркалює труднощі ветеранів із реабілітацією [3; 12].

Найбільш затребуваною потребою демобілізованих військовослужбовців є працевлаштування та підвищення кваліфікації [14]. Утруднює ситуацію цивільного працевлаштування непорозуміння між

Питання психології

цивільними роботодавцями та демобілізованими військовими, в основі яких лежать різний культурний досвід, досвід професійного залучення, навичок та взаємних очікувань [13].

Повернення до мирної професії може відбуватися через опанування нової професії в межах навчального закладу. Впевненість студентів-ветеранів у переході від навчання до подальшої професійної зайнятості корелює із їхнім загальним задоволенням життям [8].

Останні роки повернення до мирної професії демобілізованих військових розглядається в контексті моделі Теорії переходу / «Military transition theory» [5; 11].

Соціально-психологічна реадaptaція ветеранів не може ефективно відбутися без врахування ситуації повернення до мирної праці з урахуванням культурного контексту та соціально-економічної ситуації в країні. Допомогти на шляху «переходу», сприяти процесу професійної реінтеграції може організація на державному рівні додемобілізаційного супроводу військовослужбовців [15].

Методи дослідження: фокус-групи, відкрите кодування згідно обґрунтованої теорії, індуктивний аналіз, моделювання.

В основу статті покладені результати фокус-групового дослідження, основною

метою якого було емпірично дослідити особливості професійної реадaptaції демобілізованих українських військовослужбовців [1]. Фокус-групові зустрічі відбулися в Київській та Чернігівській областях в 2020 році. Загалом було проведено чотири фокус-групові зустрічі за участю 48 демобілізованих військовослужбовців, які на час дослідження були безробітними та стояли на обліку Державної служби зайнятості.

Результати і обговорення. На основі отриманих результатів фокус-групового дослідження були виділені суттєві елементи процесу соціально-психологічної реадaptaції учасників АТО/ООС з акцентом на професійну реадaptaцію. Побудована модель відображає життєвий шлях людини згідно з просторово-часовими вимірами життєвого світу особистості [2] і охоплює виміри минулого (період до участі в АТО/ООС та служба в лавах Збройних сил України), теперішнього (період від початку демобілізації та реінтеграція у мирний соціум) та фокусується на майбутньому (уявлення учасників фокус групи про соціальні перспективи ветеранів війни) у безробітних демобілізованих військовослужбовців (Рис.1).

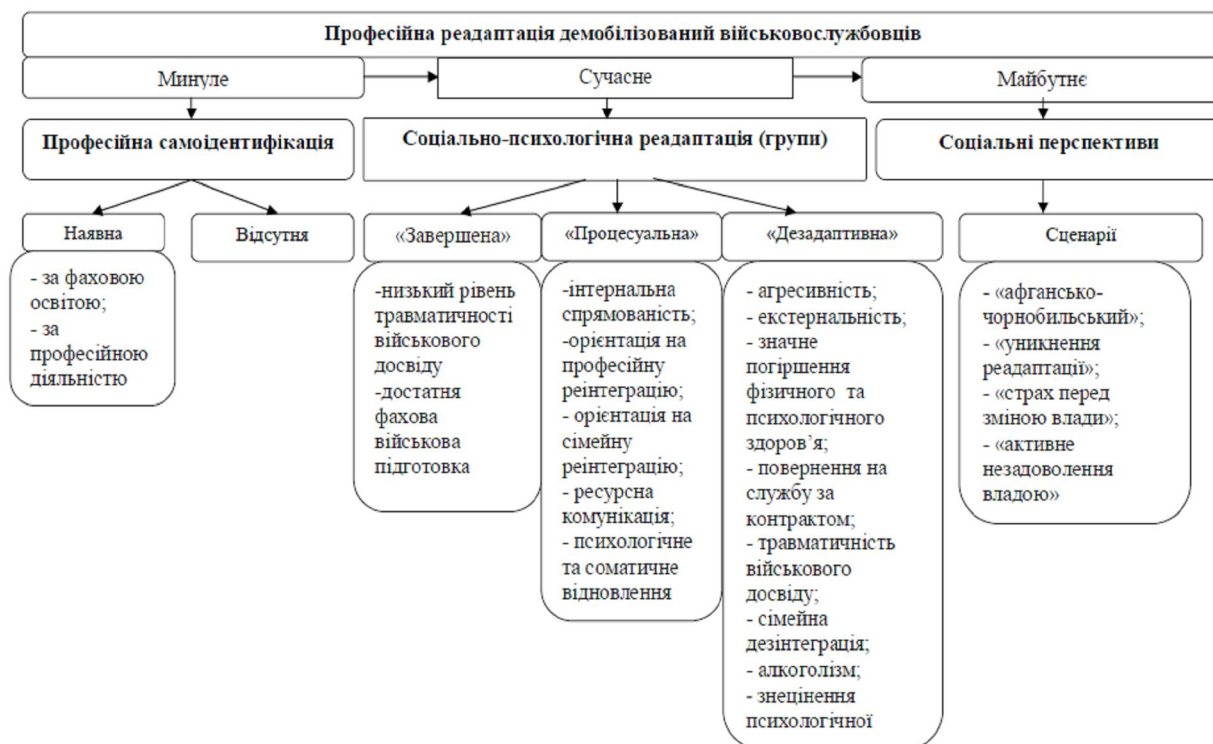

Рисунок 1. Модель професійної реадaptaції учасників АТО/ООС (на досвіді безробітних демобілізованих військовослужбовців)

Аналізуючи вимір завершеного минулого в контексті професійної ідентифікації особистості, ми зробили висновок, що більше 80% учасників фокус-груп наразі ототожнюють себе з професією або практичною діяльністю, яку вони отримали під час навчання чи практично виконували до військової служби; решта учасників фокус-груп, менше 20%, не ідентифікують себе з будь-яким фахом та професійною діяльністю загалом. Попри те, що первинне професійне самовизначення ретроспективно було оцінене як невдале, і особа не працювала за обраною спеціальністю до мобілізації або працювала впродовж обмеженого часу, більшість учасників дослідження ототожнюють себе з професією, спираючись саме на досвід практичного залучення до професійної діяльності та/або фахового навчання. Таким чином, ми вважаємо, що первинне професійне самовизначення, яке відбувається у житті людини, має потужний вплив на подальшу фахову самоідентифікацію особистості та спонукає до самоототожнення із певним фахом навіть у випадку, коли надалі вона не була залучена до опанованої професійної фахової діяльності. Це дає нам підстави зробити висновок про те, що невдале первинне професійне самовизначення може провокувати формування фахової дезорієнтації на подальшому життєвому шляху особистості.

Вимір теперішнього часу стосується життєвого шляху особистості, який розпочинається демобілізацією, є подовженим у часі і фіксується часом проведення фокус-групової дискусії. На підґрунті цього виміру ми виокремили три групи, згідно необхідності демобілізованого військовослужбовця у соціально-психологічній реадaptaції: 1-а - «завершена» - реадaptaція відбулася, або людина майже не потребує реадaptaції; 2-а - «процесуальна» - реадaptaція знаходиться в процесі розгортання; 3-я - «дезадaptaтивна» - реадaptaція не відбулася, наявні дезадaptaтивні прояви. Кожній з означених груп притаманні характерні ознаки, які описані в ієрархічному порядку.

Група 1 - «завершена». У представників цієї групи зафіксовано низький рівень необхідності в реадaptaції. Індикаторами приналежності до цієї групи є низький

рівень інтенсивності (травматичності) військового досвіду («Мені не потрібна була ця адаптація... Я не сидів в окопі... не приховую цього») та фахова підготовка до військових подій («...до війни на Сході я був кадровим військовим... Тому мені було простіше в цій справі. Я був морально підготовлений»). Ця група є найменшою за чисельністю.

Група 2 - «процесуальна». Група має середній рівень необхідності в реадaptaції, і відповідно, середню готовність до суспільної реінтеграції. Реадaptaція в цій групі знаходиться в процесі свого розгортання. Індикаторами приналежності до цієї групи є інтернальна спрямованість колишнього військового та орієнтація на професійну реінтеграцію («шукаємо роботу в інтернеті», «електронне резюме готуємо», «хочу спробувати щось нове»); продуктивна (ефективна) включеність ветерана в потреби сім'ї, зокрема, дітей («Розумієте, мене весь час хвилює як утримувати сім'ю».); орієнтація на власне психологічне та фізичне відновлення («є два фактори: сім'я та бажання все це забути», «Мені допомагав спорт і заняття...»); підтримання комунікації із побратимами та друзями («Ми з хлопцями організувались, зустрічаємось, жаримо шашлики. Спільно займаємося роботою, нас там 6 чоловік»; «збираємось, нашим підрозділом їздимо до наших загиблих на могили»).

Група 3 - «дезадaptaтивна». Ця група характеризується високим рівнем необхідності в реадaptaції. Індикаторами приналежності до групи виступають: високий рівень вербальної агресії до соціуму та влади («є спалахи гніву на мирне життя та «пофігізм» на те, що там (на війні) коїться»); екстернальна спрямованість особистості («Там скрізь дивляться на досвід, хто ти, де ти...Якщо там хтось подзвонить, тоді це можуть взяти (на роботу)»); значні погіршення фізичного та психологічного здоров'я («Я вже рік як повернувся, мені дали групу, на роботу стару я повернутися не можу, а ті роботи неофіційні, - я їх просто не витримую. Якщо пропонують, то зарплати дуже малі, охоронником, наприклад»); уникнення реадaptaції та повернення до служби в армії за контрактом як наслідок професійної дезадaptaції («І це змушує знову йти служити. На передку або на другій лінії.

Це більше влаштовує, ніж бути тут»); інтенсивність (травматичність) військового досвіду («за п'ять років війни здоров'я значно погіршилось: поранення, контузії...»); ідентифікація себе як ветерана, який не реадaptaувався («Хто сказав, що ми адаптувалися? Це ви так сказали!...»); незначний час після демобілізації (менше 1 року); визначення себе людиною, яка має загострені почуття справедливості, сорому («...я завжди плачу за проїзд, мені соромно показувати убуд»); наявність алкогольної залежності («Хтось справляється, хтось пиячить. У мене в селі 4 учасника АТО. Троє з них пиячать безпробудно»); наявність сімейної дезінтеграції («з сім'єю все погано, я все сказав»); знецінення психологічної допомоги («...психологи – це ні до чого. Ці папери писати... це просто драчує. Що мені психолог розкаже? Він мені розкаже те, що я вже знаю!»).

Отже, ми виділяємо три групи необхідності в реадaptaції, які відображають актуальний соціально-психологічний стан демобілізованого військовослужбовця як чинник його подальшого реадaptaційного спрямування. Найбільша увага фахівців, на нашу думку, має бути спрямована на третю групу – «дезадaptивну», представники якої демонструють актуальні прояви дезадаптації до мирного соціуму та потребують допомоги та супроводу у процесі реадaptaції. Зазначимо, що ця група є найбільшою за своєю чисельністю серед вище описаних груп.

Вимір майбутнього часу торкається дослідження життєвих перспектив і соціальних очікувань ветеранів АТО/ООС у майбутньому.

За результатами фокус-групового обговорення нами було виділено кілька уявних сценаріїв, які відображають групові уявлення про майбутнє ветеранів.

1-й сценарій - «афгансько-чорнобильський», згідно з яким досвід ветеранів-афганців, «чорнобильців» прирівнюється до досвіду учасників АТО/ООС та оцінюється як соціально знецінений та негативний («ми вас туди не посилали»). Соціальна незахищеність чорнобильців та воїнів афганців проектується на збірний образ ветерана АТО/ООС через 5 років («Тут непотрібно нічого уявляти чи планувати. Подивіться на них, в якій державі вони служили і ким вони

стали») та підтримується груповою думкою, за якою «прогнозується» анулювання пільг («повідбирають пільги»), алкоголізація та рання смерть. («Ось я знаю 100% афганців – 12 чоловік, 9 уже немає в живих, хто наркотики, хто спився, ну не з одного села я знаю...»). Професійна ідентифікація в цьому сценарії щодо майбутнього не визначена.

2-й сценарій - «уникнення реадaptaції», відповідно до якого передбачається повернення у лави військовослужбовців та служба за контрактом як наслідок професійної дезадаптації та особистісної неготовності до соціально-психологічної реадaptaції («сама держава підштовхує нас, щоб ми йшли туди і не поверталися», «я не потрібен цій державі»).

3-й сценарій - «страх перед зміною влади». Цей уявний сценарій передбачає притягнення до кримінальної відповідальності учасників бойових дій в результаті можливих політичних змін. («Так я і кажу, що може нас ще через 5 років посадять»; «У майбутньому нас можуть оголосити поза законом, зроблять з нас військових злочинців. В нашій країні все можливо».) У цьому сценарії вектор професійної реадaptaції не фігурує.

4-й сценарій - «активне незадоволення владою», гідно з яким незадоволення діями влади може спровокувати демобілізованих учасників бойових подій на масові збурення проти влади. («Нашого брата «переклинить», схрони повідкопуємо... тоді може щось оптимістичніше буде (саркастично)»). У цьому сценарії вектор професійної реінтеграції не згадується.

Найчастіше в обговоренні фігурували перший та другий сценарії. Третій та четвертий рідше згадувалися, але також мали окремих прихильників.

Отже, групове обговорення перспектив соціального функціонування ветеранів свідчить про деструктивні очікування учасників дослідження: знецінення суспільством їх соціального внеску, вимушене повернення на військову службу за контрактом внаслідок професійної дезадаптації, алкоголізацію. Окрім того, учасники фокус-груп висловлюють недовіру до влади. Ця недовіра транслюється з опорою на історичний досвід країни, власний досвід участі у військових подіях, індивідуальні процеси реадaptaції до

мирного соціуму, а також низький рівень задоволення особистісних потреб демобілізованих в процесі реінтеграції до мирного життя.

Висновки. На основі аналізу результатів фокус-групового дослідження було виявлено, що професійна дезадаптація учасників АТО/ООС є результатом поєднання невеликого первинного професійного самовизначення та соціально-психологічних труднощів, які виникають на шляху соціально-психологічної реадaptaції по завершенні військової служби. Згідно актуальному соціально-психологічному стану демобілізованого військовослужбовця було виділено наступні групи необхідності в реадaptaції: 1) «завершена» – демонструє низький рівень необхідності в реадaptaції у зв'язку із невисоким рівнем травматичності та фаховою військовою підготовкою; 2) «процесуальна» – реадaptaція знаходиться в процесі розгортання, фіксується середній рівень необхідності в реадaptaції та 3) «дезадаптивна» група – наявний високий рівень необхідності в реадaptaції, оскільки виявлено актуальні прояви соціально-психологічної дезадаптації, що потребують уваги, допомоги та супроводу фахівців в процесі повернення до мирного соціуму.

Індивідуальний шлях первинного професійного самовизначення учасника війни та особливості розгортання його соціально-психологічної реадaptaції створюють умови для формування уявних сценаріїв щодо майбутнього. Зважаючи на те, що найбільшою за чисельністю учасників фокус-груп була дезадаптивна група, виявлено наступні сценарії: «афгансько-чорнобильський», «уникнення

реадaptaції», «страх перед зміною влади» та «активне незадоволення владою». Кожен із означених сценаріїв характеризується деструктивними очікуваннями, в основі яких лежать соціальне знецінення, соціально-психологічна дезадаптація, недовіра та активне незадоволення владою. Вектор професійної реінтеграції згадується лише у другому сценарії «уникнення реадaptaції», згідно якому прогнозується повернення на військову службу за контрактом демобілізованих військових в результаті неуспішної соціально-психологічної реадaptaції.

Допомогти процесу професійної реадaptaції та реінтеграції можуть соціально-психологічні програми реадaptaції демобілізованих військових, які сприятимуть пошуку та знаходженню власних стратегій психологічного та фізичного відновлення, активізації мотивації до реінтеграції, переосмисленню негативного досвіду минулого та цілеутворенню.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо проведення серії глибинних інтерв'ю з ветеранами, які після завершення військової служби опанували нову мирну професію і професійно займаються нею. Метою цих інтерв'ю ставимо поглиблення розуміння змісту професійної реадaptaції та реінтеграції демобілізованих військовослужбовців. Таке якісне дослідження допоможе створити цілісне уявлення про процес професійної реадaptaції та вторинного професійного самовизначення, враховуючи думки професійно реадаптованих та дезадаптованих ветеранів війни.

Список використаних джерел

1. Горішня, К. (2020). Дослідження досвіду соціально-психологічної реадaptaції українських ветеранів: повернення до мирної професії. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 4(21), 28 – 38. DOI:<https://doi.org/10.31108/2.2020.4.21.3>
2. Титаренко Т. М. (2003). *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ: Либідь.
3. Binks, E., Cambridge S. (2108). The transition experiences of British military veterans. <https://hira.hope.ac.uk/id/eprint/1788/1/Military%20Transition%20Experiences.pdf>
4. Castro, C.A. (2014). The US framework for understanding, preventing, and caring for the mental health needs of service members who served in combat in Afghanistan and Iraq: a brief review of the issues and the research. *European Journal of Psychotraumatology*, 5:1, DOI: 10.3402/ejpt.v5.24713
5. Cooper L., Caddick N., Godier L., Cooper A., Fossey M. & Engward H. (2017). A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 3:2, 53-60. <https://doi.org/10.3138/jmvfh.4301>
6. Cubbage, R. D. (2020). Lived Experience of Veterans with Service-Linked PTSD Utilizing Non-Clinical Employment Programs. *Walden Dissertations and Doctoral Studies*. 8450. <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/8450>

7. Dunn, R. J. (2019). Military veteran transition into employment and civilian engagement: a walking with the wounded evaluation. <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.797782>
8. Ghosh, A., Kessler, M., Heyrman, K., Opelt, B., Carbonelli, M., & Fouad, N. A. (2019). Student Veteran Career Transition Readiness, Career Adaptability, and Academic and Life Satisfaction. *The Career Development Quarterly*, 67(4), 365 - 371. doi:10.1002/cdq.12205
9. Jayatunge R. M. (2013). Psychosocial rehabilitation of the war affected Sri Lankan combat veterans. <https://cutt.ly/jhAa0Wh>
10. Keeling, M., Kintzle, S., & Castro, C. A. (2018). Exploring U.S. Veterans' post-service employment experiences. *Military Psychology*, 30(1), 63 - 69. doi:10.1080/08995605.2017.1420976
11. Kintzle, S., Castro, C.A.&Hassan A.M. (2014). The state of the American veteran: The Los Angeles county veterans study. USC School of Social Work. https://cir.usc.edu/wp-content/uploads/2013/10/USC010_CIRLAVetReport_FPpgs.pdf
12. Lancaster S.L., Kintzle S., Castro C.A. (2018). Validation of the warrior identity scale in the Chicagoland veterans study. *Identity: An international Journal of Theory and Research*, 18(1), 34 - 43. <https://doi.org/10.1080/15283488.2017.1410157>
13. Minnis, S.E. (2017). Preface: Veterans in Career Transition and Employment. *Advances in Developing Human Resources*, 19(1). <https://doi.org/10.1177/1523422316682951>
14. Perkins, D.F., Aronson, K.R.&Morgan, N.R. (2020). Veterans' use of programs and services as they transition to civilian life: Baseline assessment for the veteran metrics initiative. *Journal of Social Service Research*, 46(2), 241 – 255. <https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1546259>
15. Roy, D., Ross, J., & Armour, C. (2020). Making the transition: How finding a good job is a risky business for military Veterans in Northern Ireland. *Military Psychology*, 32(5), 428–441. <http://doi:10.1080/08995605.2020.1785805>

References

1. Horishnia, K. (2020). Doslidzhennia dosvidu sotsialno-psykholohichnoi readptatsii ukrainskykh veteraniv: povnennia do myrnoi prophesii. Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. 4(21), 28 – 38. (in Ukrainian).
2. Tytarenko, T. M. (2003). Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti [The individual's world: within and outside of everyday life]. Kyiv: Lybid (in Ukrainian).
3. Binks, E., Cambridge S. (2108). The transition experiences of British military veterans. <https://hira.hope.ac.uk/id/eprint/1788/1/Military%20Transition%20Experiences.pdf>
4. Castro, C.A. (2014). The US framework for understanding, preventing, and caring for the mental health needs of service members who served in combat in Afghanistan and Iraq: a brief review of the issues and the research. *European Journal of Psychotraumatology*, 5:1, DOI: 10.3402/ejpt.v5.24713
5. Cooper L., Caddick N., Godier L., Cooper A., Fossey M.&Engward H. (2017). A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 3:2, 53-60. <https://doi.org/10.3138/jmvfh.4301>
6. Cabbage, R. D. (2020). Lived Experience of Veterans with Service-Linked PTSD Utilizing Non-Clinical Employment Programs. *Walden Dissertations and Doctoral Studies*. 8450. <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/8450>
7. Dunn, R. J. (2019). Military veteran transition into employment and civilian engagement: a walking with the wounded evaluation. <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.797782>
8. Ghosh, A., Kessler, M., Heyrman, K., Opelt, B., Carbonelli, M., & Fouad, N. A. (2019). Student Veteran Career Transition Readiness, Career Adaptability, and Academic and Life Satisfaction. *The Career Development Quarterly*, 67(4), 365 - 371. doi:10.1002/cdq.12205
9. Jayatunge R. M. (2013). Psychosocial rehabilitation of the war affected Sri Lankan combat veterans. <https://cutt.ly/jhAa0Wh>
10. Keeling, M., Kintzle, S., & Castro, C. A. (2018). Exploring U.S. Veterans' post-service employment experiences. *Military Psychology*, 30(1), 63 - 69. doi:10.1080/08995605.2017.1420976
11. Kintzle, S., Castro, C.A.&Hassan A.M. (2014). The state of the American veteran: The Los Angeles county veterans study. USC School of Social Work. https://cir.usc.edu/wp-content/uploads/2013/10/USC010_CIRLAVetReport_FPpgs.pdf
12. Lancaster S.L., Kintzle S., Castro C.A. (2018). Validation of the warrior identity scale in the Chicagoland veterans study. *Identity: An international Journal of Theory and Research*, 18(1), 34 - 43. <https://doi.org/10.1080/15283488.2017.1410157>
13. Minnis, S.E. (2017). Preface: Veterans in Career Transition and Employment. *Advances in Developing Human Resources*, 19(1). <https://doi.org/10.1177/1523422316682951>
14. Perkins, D.F., Aronson, K.R.&Morgan, N.R. (2020).

Veterans' use of programs and services as they transition to civilian life: Baseline assessment for the veteran metrics initiative. *Journal of Social Service Research*, 46(2), 241 – 255.

<https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1546259>

15. Roy, D., Ross, J., & Armour, C. (2020). Making the transition: How finding a good job is a risky business for military Veterans in Northern Ireland. *Military Psychology*, 32(5), 428–441. <http://doi:10.1080/08995605.2020.1785805>

Резюме

Горишня Е. аспірант, Інститут соціальної
і політичної психології НАПН України

ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ РЕАДАПТАЦИЯ ДЕМОБИЛИЗОВАННЫХ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ: СЦЕНАРНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ БУДУЩЕГО

Статья посвящается особенностям профессиональной реадaptации демобилизованных военнослужащих АТО/ООС с акцентом на сценарное прогнозирование будущего. Выделены группы необходимости в реадaptации (завешенная, процессуальная, дезадаптивная); исследованы сценарии предполагаемого будущего: «афганско-чернобыльский», «избегание реадaptации», «страх перед сменой власти», «активное недовольство властью».

Ключевые слова: профессиональная реадaptация участника АТО/ООС; дезадаптация; социально-психологическая реадaptация; фокус-группы; профессиональный опыт; сценарное прогнозирование будущего; время жизни.

Summary

Horishnia K. PhD student, Institute of Social
and Political Psychology, Kyiv, Ukraine

VOCATIONAL READAPTATION OF DEMOBOLIZED SERVICEMEN: SCENARIO FORECASTING OF THE FUTURE

Introduction: Military transition to civilian life and vocation is a strong demand of many demobilized servicemen and civilian society as a whole, so as it promotes productive inclusion of demobilized military members in interpersonal interaction within peaceful society, provides a sense of financial security for themselves and their families, and creates preconditions for reducing alcoholism and other behavioral disorders. Due to the fact that a war is traumatic for the mental and physical health of man, vocational readaptation of ex-serviceman has certain features. In this regard, the return of demobilized servicemen to a peaceful vocation should take into account their military experience, current psychological and physical health.

Purpose: to investigate the scenario forecasting of the future in the unemployed demobilized military members.

Methods: focus group with further analysis according to ground theory, inductive analysis and modeling.

Originality: The scenario forecasting of future of demobilized servicemen was investigated for the first time. According to the results of the research, it was compiled a model of vocational readaptation of demobilized military members. It was found that actual social and psychological condition of veteran directly affects his vision of future.

The research findings can be helpful in creating of rehabilitation programs for veterans to support them in their way of social and psychological readaptation and professional reintegration.

Conclusion: It is established that the actual social and psychological condition of demobilized serviceman creates conditions for the formation of scenario forecasting of future. There were identified the following scenarios: "afghan-chernobyl", "avoidance of readaptation", "fear of change of authorities" and "active dissatisfaction with the government". Each of these scenarios is characterized by destructive expectations, which are based on social devaluation, social and psychological maladaptation, mistrust and active dissatisfaction with the government. The vector of professional reintegration is mentioned only in the second scenario "avoidance of readaptation", according to which it is forecasted the return to military service under the contract of demobilized servicemen. Prospects for further research include a series of in-depth interviews with vocationally reintegrated demobilized servicemen to deepen the understanding of the vocational reintegration content.

Key words: vocational readaptation of demobilized serviceman; maladaptation; social and sociological readaptation; focus-groups; vocational experience; scenario forecasting of future; lifetime.

Recelved/Поступила: 23.04. 21.